

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**
Інститут філології й журналістики

Кафедра української мови

ДИПЛОМНА РОБОТА
з сучасної української літературної мови
на тему:

**СЕМАНТИКА ТА ФУНКЦІЙНЕ НАВАНТАЖЕННЯ
ПОДОЛІЗМІВ У ПРОЗІ Є. ГУЦАЛА**

Студентки 4 курсу БУУ групи
галузі знань 0203 Гуманітарні науки
напряму підготовки 6.020303 Філологія*.
Українська мова і література
Сольвар Ольги Володимирівни

Науковий керівник: канд. філол. наук,
доц. Кухар Н. І.

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Члени комісії

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2016 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3-7
РОЗДІЛ I. ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ	
1.1 Актуальні питання функціонування діалектної лексики.....	7-15
1.2 Подолізви в системі діалектної лексики сучасної української мови.....	15-21
1.3 Мовні особливості художньої прози Євгена Гуцала.....	21-33
РОЗДІЛ II. ЛЕКСИКА ПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРОК У ПРОЗІ ЄВГЕНА ГУЦАЛА	
Семантика подолізмів.....	33-44
Фонетичні ознаки подільської говірки.....	44-46
Граматична характеристика подолізмів.....	46-52
2. 4 Функціонування подолізмів у складі фразеологічних одиниць.....	52-58
ВИСНОВКИ.....	59-61
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	62-66
СПИСОК ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Сучасний стан розвитку української лінгвостилістики визначає пріоритетність одного з актуальних напрямів дослідження – характеристики взаємовідношень художньої мови із загальнолітературною мовою, а також з її діалектними варіаціями, як одним із її функціональних різновидів. Ця проблема тісно пов'язана з історією української літературної мови, а також визначенням основних тенденцій формування й становлення художнього стилю. У зв'язку з розширенням у мові художньої літератури семантико-стилістичних функцій діалектних елементів, виникли об'єктивні передумови для утвердження діалектності як стилістичного явища. Оскільки діалектний компонент став виразною ознакою художнього стилю конкретних авторів, у полі зору стилістики художньої мови постала потреба теоретичного обґрунтування і практичного дослідження лінгвостилістичної категорії діалектності.

З огляду на те, що діалектність як невід'ємне мовно-естетичне явище є одним із показників індивідуального стилю письменника, її лінгвостилістичний аналіз має принципове значення для розуміння специфіки авторської художньої мови. Це зумовлено тим, що індивідуально-художня манера творчості письменника значною мірою характеризує мовний контекст усієї епохи, стан нормування літературної мови та динаміку лексико-семантичних змін і стилістичної диференціації.

Проблема вивчення індивідуального авторського стилю є широковідомою та частково вивченою, зокрема дослідженням цього питання займались Л. Башманівська «Вивчення індивідуального стилю П. Тичини у школі», Й. Колесник «Творчість С. Руданського», В. Башманівський Насмінчук «Проза М. Матіос: особливості авторського стилю», К. Ісаєнко «Стилістичні особливості прози О. Забужко та М. Матіос (спроба порівняльного аналізу)». Дослідження естетичного потенціалу елементів діалектності в художньому тексті постійно перебуває в полі зору українських мовознавців (М. Цуркан, І. Ціхоцький, А. Улянич, І. Матковська, Л. Спанатій,

О. Зелінська); питання функціонування подолізмів у художніх творах порушувалося Б. Коваленком, Т. Ткаченко, Л. Терешко.

Більшість науковців зауважують, що в мові художнього твору відбувається стилізація діалектності, тобто свідоме переймання письменником характерних діалектних особливостей з метою створення відповідного колориту в художньому тексті. Саме з метою стилізації діалектності в мові художньої літератури письменники використовують діалектно марковану лексику і фразеологію, окремі слова, властиві живому усному мовленню, експресивно виразні типи словотвору, певну, часто компресовану, синтаксично-інтонаційну будову речень.

Розвиток і розквіт українського літературного слова, національної мовної культури ХХ ст. нерозривно пов'язаний із творчістю яскравої особистості – Євгена Гуцала. Досконало знаючи українську літературну мову, він вправно користувався її величезними скарбами. До цього часу поза увагою мовознавців залишається системне вивчення в синтаксичному складі художніх текстів письменника діалектних одиниць, зокрема подолізмів, у доборі яких знайшли своє відбиття невичерпні багатства й можливості загальнонародної української мови. Різні аспекти індивідуального стилю письменника привертали увагу мовознавців. Зокрема, зображально-виражальні можливості перифрастичних конструкцій у його прозі вивчала Ю. Зленко («Перифраз у художньому мовленні Є. Гуцала»), тропи і стилістичні фігури у художньому тексті Є. Гуцала досліджувала С. Шуляк, питання фразеовідповіді як одного із засобів гумористичного дискурсу на матеріалі творів Є. Гуцала та О. Ільченка розглядали С. Стасієвський та Г. Ковальова.

Специфіка мовотворчості Євгена Гуцала в аспекті діалектності як стилістичної категорії української літературної мови досі не була об'єктом досліджень, хоча в переважній більшості вищезазначених наукових розвідок стверджувалося, що вона є однією з визначальних ознак індивідуального стилю письменника.

Актуальність теми дипломної роботи зумовлена необхідністю

поглибленого теоретичного й практичного дослідження лінгвостилістичної категорії діалектності на матеріалі прозових творів Євгена Гуцала.

Мета роботи полягає у визначенні семантики і функцій подолізмів у мові прози Євгена Гуцала.

Мета передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) визначити актуальні проблеми аналізу діалектної лексики;
- 2) схарактеризувати фонетичні та граматичні ознаки подолізмів;
- 3) виявити мовні особливості художніх текстів Є. Гуцала;
- 4) визначити тематичні групи діалектної лексики у прозі Є. Гуцала;
- 5) з'ясувати специфіку функціонування подолізмів у художньому тексті.

Джерельною базою дипломної роботи послужили тексти творів Євгена Гуцала [Гуцало Є. П., Запах кропу. – К., 1969. – 268 с]. До аналізу залучено Словник української мови: В 11-ти т., Словник синонімів української мови: У 2-х т., Фразеологічний словник української мови: У 2-х кн.

Об'єкт дослідження – мова прозових творів Євгена Гуцала.

Предмет дослідження – семантика і функціонування подолізмів у художньому тексті.

Мета і завдання дипломної роботи зумовили вибір відповідних **методів і прийомів** дослідження: описовий метод, методи функціонально-стилістичного і текстово-інтерпретаційного аналізу.

Теоретичне значення роботи. Теоретико-методологічні положення дипломної роботи, визначення й тлумачення лінгвостилістичних понять, аналіз та опис засобів створення колориту діалектності в художніх текстах Євгена Гуцала, виявлення специфіки авторських модифікацій смислового обсягу й стилістичного забарвлення подолізмів у прозі письменника узагальнюють уже відомі й уводять у науковий обіг нові знання про стилістичну категорію діалектності.

Практичне значення. Зібраний та систематизований матеріал може бути використаний у навчальних дисциплінах «Діалектологія», «Лінгвістичний аналіз тексту».

Апробація результатів дипломної роботи. Основні теоретичні положення і практичні результати дослідження викладено в доповідях на звітно-наукових конференціях, зокрема: «Подільська регіональна лексикологія: стан та перспективи», присвячена 175-річчю від дня народження Костянтина Михальчука; квітень, 2016» («Функційне навантаження подолізмів у прозі Євгена Гуцала»), Інтернет-конференція «Актуальні проблеми сучасної мовної та літературної освіти в середніх навчальних закладах» (19 травня 2016 р.).

Структура роботи. Дипломна робота загальним обсягом становить 66 сторінок складається зі вступу, двох розділів («Діалектна лексика як об'єкт лінгвістичного аналізу», «Лексика подільських говірок у прозі Євгена Гуцала»), висновків, списку використаної літератури та джерел.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аванесов Р. И. Очерки русской диалектологии, Ч.1. – Москва. – 1949. – 356с.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / Бахтин М. М. – Москва: Искусство, 1986. – 445 с.
3. Бевзенко С. П. Українська діалектологія: Навчальний посібник. – Київ, 1991.
4. Библик С. П. Діалектне слово у словнику і в тексті / С. П. Библик // Семантика мови і тексту : зб. ст. VIII Міжнар. конф. – Ів.-Франківськ: Плай, 2003. – С. 46–50.
5. Баранникова Л. И. К вопросу о диалектной синонимии. Сб. «Вопросы стилистики». – Саратов. – 1962. – 102 с.
6. Башманівська Л.А. Вивчення індивідуального стилю П. Тичини в школі / Л. А. Башманівська // Вітражі: Збірник матеріалів викладацько-студентських наукових семінарів. – Житомир. – 2011. – С. 16-19.
7. Башманівський В. І. Неокласичні доміанти в ранній поетичній творчості М. Рильського / В. І. Башманівський // Літературні студії – Київ. – 2011. – Вип.25 – С. 51-58
8. Виноградов В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов – Москва : Изд-во АН СССР. – 1963. – 255 с.
9. Волошук В. І. Індивідуальний авторський стиль, ідіолект, ідіостиль: питання термінології. Наукові праці. – Т. 92, Вип.79. – С. 5-8.
10. Гриценко П. Ю. Діалекти української мови / П. Ю. Гриценко // Енциклопедія сучасної України. – Київ, 2007. – Т. 7. – 651 с.
11. Гриценко П. Ю. Дослідження лексики українських говорів / П. Ю. Гриценко // Комплексне дослідження духовної культури слов'ян. – Київ. – 2004. – 265 с.

12. Гриценко П. Ю. Моделювання системи діалектної лексики: [монографія] / П. Ю. Гриценко // Київ: Наук.думка. – 1984. – 227с.
13. Дончик В. Г. Пісня, обірвана на півслові / В. Г. Дончик // Слово і час. – 1995. – №8. – С. 9-15
14. Дудик П. С. Стилїстика української мови / П. С. Дудик. – Київ: Видавничий центр «Академія» – 2005. – 386 с.
15. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: (стилїстика та культура мови) / С. Я. Єрмоленко. – Київ: Довіра. – 1999. – 431 с.
16. Єрмоленко С. Я. Народно- розмовна традиція в літературно- художньому мовленні / С. Єрмоленко, Г. Гримич // Питання мовної культури: зб. наук. праць. – Київ. – 1967. – Вип. 2. – С. 14-32
17. Звегинцев В. А. История языкознания XIX и XX веков в очерках и извлечениях / В. А. Звегинцев. – Ч. 3. – Москва, 1964. – 496 с.
18. Зеленько А. С. Про деякі функції діалектизмів у мові художньої літератури / А. С. Зеленько // Культура слова. – 1983. – Вип. 22. – С. 39-41
19. Зленко Ю. М. Перифраз у художньому мовленні Є. Гуцала / Ю. М. Зленко // Молодий вчений . – №2 (5). – лютий, 2014. – С. 84-86
20. Ісаєнко К. П. Стилїстичні особливості прози О. Забужко та М. Матіос (спроба порівняльного аналізу). / К. П. Ісаєнко // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія: Філологічні науки. – 2012. – Кн. 1. – С. 12-14.
21. Історія української літератури XIX ст. [Текст]: підручник: у 2-х кн. Кн. 1 / За ред. М.Г. Жулинського. – Київ: Либідь, 2005. – 656 с.
22. Коваль А. П. Практична стилїстика сучасної української мови. Київ. – 1967.
23. Козачук Г. О. Діалектизми в сучасній прозі / Г. О. Козачук // Рідне слово. – Київ: Наук. думка. – 1971. – Вип.5. – С. 52.

24. Культура української мови: Довідник / За ред. В. М. Русанівського. – Київ: Либідь, 1990. – 302 с.
25. Матвієнко А. М. Рідне слово. – Київ: Либідь, 1994. – 160 с.
26. Матвіяс І. Г. Засади української діалектології / І. Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С. 3-9
27. Матковська І.В. Лінгвістичні особливості афро-американського діалекту (на прикладі роману З. Герстон «Їхні очі споглядали бога») [Текст] / І.В. Матковська // Філологічні трактати. – 2010. – Т. 2. – № 4. – С. 71-75.
28. Мацько Л. І. Стилїстика української мови: [підручник] / [Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько]; за ред. Л. Мацько. – Київ: Вища школа. – 2003. – 462 с.
29. Муромцева О. Г. Головні процеси в розвитку лексичного складу української літературної мови другої половини ХІХ – початку ХХ ст. / О. Г. Муромцева // Мовознавство. – 1983. – №6. – С. 18-25
30. Насмінчук І. А. Проза Марії Матіос: до характеристики індивідуального стилю / І. А. Насмінчук // Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського державного університету. Філологічні науки. – Чернівці, 2006. – Вип.1. – 2006. – С. 94-100.
31. Ніколаєнко І. В. / Авторські неологізми в мові письменників Луганщини / І. В. Ніколаєнко // Культура слова. – 2013. – Вип. 78. – С. 88-92.
32. Переломова О. С. Естетична функція діалектизмів у мові художніх текстів Валерія Шевчука / О. С. Переломова // Актуальні проблеми літературознавства: зб. наук. праць. – Т. 13. – Дніпропетровськ: Навч. книга. – 2002. – С. 99-102.
33. Подільський говір: Бібліографічний покажчик / Уклад.: І. В. Гороф'янюк, Н. Д. Коваленко, Т. М. Тищенко. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер». – 2013. – 141с.

34. Подільська регіональна лексикологія: стан та перспективи: Матеріали IV Регіональної наукової конференції (м. Вінниця, 2-3 квітня 2015 року) / Відп. ред. І. В. Гороф'янюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. – 235 с. – С. 169-176

35. Поляруш Н. С. Жанрова семантика химерної прози Василя Земляка [Текст] : збірник / Н. С. Поляруш // Літературне краєзнавство Поділля в системі сучасної освіти: стан, проблеми, перспективи: збірник наукових праць / ред. кол.: О. М. Куцевол (гол. ред.), А. М. Подолинний, С. О. Жила. – Вінниця: ТОВ «Ландо ЛТД», 2011. – С. 88-92

36. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. – Київ: Знання, 1993. – 248 с.

37. Потебня О. О. Естетика і поетика слова : зб. пер. з рос. / О. О. Потебня – Київ : Мистецтво. – 1985. – 302 с.

38. Руданський С. В. Твори в 3-х т. – Київ: Наукова думка, 1972 р.. – Т. 1, с. 5-31.

39. Сердега Р. Л. Українська діалектологія: навчальний посібник / Р. Л. Сердега, А. А. Сагаровський. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 2011. – 156 с.

40. Стасевський С. Б., Ковальова Г. І. Фразеовідповіді як один із засобів гумористичного дискурсу (на матеріалі творів Є. Гуцала та О. Ільченка) / С. Б. Стасевський, Г. І. Ковальова // Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. Збірник наукових праць. – №17 (2009)

41. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. – 4-те вид. – Київ: Либідь, 2008. – 488 с.

42. Словник синонімів української мови: У 2-х т. – Київ: Наук. думка. – 1999-2000

43. Словник української мови: В 11-ти т. – Київ: Наук. думка. – 1970-1980
44. Улянич А. В. Діалектна лексика як елемент етнолінгвістичної основи драматичних творів Івана Франка / А. В. Улянич // Дослідження з лексикології і граматики української мови. – 2010. – Вип. 9. – с. 303-310.
45. Філологічні студії: збірник наукових праць студентів інституту філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені М. М. Коцюбинського / Відп. за випуск І. В. Гороф'янюк. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – Вип. 12. III. – 272с.
46. Фразеологічний словник української мови: У 2-х кн. – Київ: Наук. думка. – 1999. – 380 с.
47. Ціхоцький І. Франкознавчі дослідження кафедри української мови Львівського університету (Наукові традиції і перспективи). – С. 91-
48. Цуркан М. В. Граматична репрезентація діалектизмів у художній оповіді / М. В. Цуркан // Одеський лінгвістичний вісник. – № 6. – Т. 1. – 2015.
49. Шуляк С. А. Тропи і стилістичні фігури у художньому тексті Євгена Гуцала / С. А. Шуляк //Лінгвістика. – № 3 (18). – 2009.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуцало Є. П. Запах кропу. – Київ. – 1969. – 268 с.

